

Klubbmøte 22. januar 2013

Møterom Færder var velfylt med flere gjester. Interessen for foredraget var stor og tydelig.

Presidenten nevnte først to seminarer (detaljer er utlagt på klubbens hjemmesider):

World Affairs Seminar i USA. Et avansert seminar i USA for en rotarianer. Reise og opphold betalt.

Group Study Exchange Seminar 12. mai – 9. juni. For unge ikke-rotarianere.

Jarlsberg hovedgård. *Glimt fra hovedgårdens historie* var aftenens tema. Nåværende stamhusbesitter Carl Nicolaus Wedel Jarlsberg ga engasjert og entusiastisk et spennende godt illustrert hovedinntrykk av denne vakre gården. Mange høydepunkter av norgeshistorien, helt fra sagatiden, knyttes til gården. Den høyt profilerte og respekterte Wedel-familien føler vi alle et forhold til.

Carl Nicolaus, født 1973, tok over i uvanlig ung alder. Han driver nå gården på ca. 4500 dekar jordbruksareal, landets største gård. Dominerende produkter og inntektsgrunnlag er vårhvete, høsthvete og poteter. Dessuten leveres spesielt tømmer, løvtrevirke. Noe beitemark leies ut. Men hovedgården omfatter mye mer. Virksomheten, som utgjør 6 ½ årsverk, omfatter, blant mye annet, drift av flere underlagte eiendommer. Disse omfatter omkring 20 festetomter for både boliger og næringsarealer. Gården er tilbyder av 20 boligenheter og ca. 4300m² næringsareal. Spesielt er Slottsfjellet en del av hovedgården, og uløselig knyttet til denne. Store deler av eiendommen er underlagt fredningsbestemmelser. Gjennom århundrene har enkelte andre virksomheter også hørt til, fra brennevinsbrenning til drift av Konnerud Verk nær Drammen.

Stamhusbesitteren er åpenbart meget opptatt av fornuftig disponering av driftsoverskuddet til vedlikehold og investeringer slik at både fremtidig god økonomi blir sikret. Å finne en balanse slik at de forskjellige sider av denne vakre og historisk viktige eiendommen blir ivaretatt som den nasjonale skatt den eier opptar ham sterkt. Wedel Jarlsberg disponerer og driver gården som om den var hans egen. Han får ingen tilskudd fra offentligheten, annet enn hva jordbruk i sin alminnelighet får. «Hvis ikke den gården kan drives så kan ikke jordbruk drives i Norge».

Vel--, «som om den var hans egen» – det er den jo ikke. Gårdens eierforhold er høyst spesielt. Eiendommen kan ikke deles. Den er ikke offentlig eiendom. I 1821 ble adelsloven i Norge opphevet. I 1842 ble Stamhuset Jarlsberg opprettet som eier av gården, med hjemfallsrett til Det Kongelige Frederiks Universitet. Universitetet var etablert 1811. Herman hadde medvirket betydelig til det. Stamhuset er underlagt universitetet på helt spesielle betingelser. Stamhuset skulle alltid besittes av daværende – Herman – og deretter hans mannlige etterkommere. Dette fikk Carl Nicolaus endret til «mannlige eller kvinnelige» i 1999. Ellers er intet endret der. Uten slike etterkommere på Jarlsberg hovedgård blir Universitetet stamhusbesitter.

En rask historisk gjennomgang viste at der er mange gamle minner. Gården omfatter 75 registrerte kulturminner, blant disse mange gravhauger spesielt i «Gullkronene», de to vakre fredete løvskogholtene nær bygningene, samt oppover langs jernbanetraseen. En av de ca. femten gravhauger ligger slik til at den har vært meget synlig, kanskje et sjømerke sett fra byfjorden. Der er spor etter bebyggelse fra 1400-årene ved de nåværende bygningene. Spesielt en tømret brønn.

Peder Scumacher Griffenfeld (1635-99) fikk etablert grevskapet Griffenfeld i 1673, i Tønsberg Len og Amt. Han falt senere i unåde, og er nok mer kjent i forbindelse med Munkholmen ved Trondheim, hvor han tilbragte mange år i fangenskap. Grevskapet strekker seg fra Hof og Sande til Nøtterøy og Stokke. Navnet Jarlsbergs opprinnelse har vært omfattet med noen spørsmål. Carl Nicolaus konstaterer at det ble innført av Griffenfeld som Jarlens Berg.

Gården ble overtatt av Ulrik Frederik Gyldenløwe (1638.1704). Han solgte gården til Gustav Wilhelm (1641-1717) gift med Monica von Ehrenreiter. Disse hadde flere store eiendommer bl.a. i Tyskland. Det sies at Gyldenløwe tjente uforholdsmessig mange penger på den handelen. Mange av gårdens verdier var da svært redusert. Gustav Wilhelm var yrkesmilitær. Han bygget borger og han var en tid Norges hærsjef.

Hovedbygningen brant i 1682. Gustav Wilhelm von Wedel kjøpte gården for 77 000 riksdaler i 1683 og gjenoppbygget den. I 1747 var rokokkopaleet ferdig. Blant annet finnes to bemerkelsesverdige peiser av marmor i den store salen. Marmoren er hentet fra Kommersøya ved Sande, en del av grevskapet. Gustav Wilhelm ble greve, men bodde aldri på Jarlsberg. Han alternerte mellom diplomatiet og forsvaret. Som vi vet er han ikke den eneste i familien som har gjort meget i Kongens tjeneste og er høyt verdsatt i historien.

Gårdens økonomi har variert og var noe nedkjørt da Herman Wedel Jarlsberg, bl.a. stattholder og finansminister, arvet den i 1811. Han satte i gang en betydelig gjenoppbygning, omtrent slik bygningen står nå, med hjelp av arkitekt Gerhard Løwer. Det ble nå gjort mer skikkelig. Det er unntatt de to peisene. De var ikke godt fundamentert, og sank hele tiden, helt til Carls far fundamenterte dem på nytt, et stort innendørs gravearbeide.

Mange spesielle gjenstander finnes på gården, blant dem Hermans reiselysekrone av blikk. Den henger fremdeles i den store salen, kan demonteres på 15 minutter. Der er et fint dekorert sverd, innsatt med briljanter. Det var en gave fra kong Christian VI som besøkte Jarlsberg.

Gården har fra tid til annen vært åpen for omvisninger, også i Carls tid. Han har allikevel nå funnet det for vanskelig å kombinere med driften og vedlikeholdet, fordi det har en tendens til å vokse for meget. Vi føler oss meget takknemlig for å få denne enestående presentasjon av dette smykke av en norsk eiendom.

Referent Yngvar Lundh.